

Kız ve Erkek Öğrencilerin Çevreye Yönelik Tutumlarının Farklılaşmasının Nedenleri: Öğretmen ve Veli Görüşleri

Reasons for the Differentiation of the Attitudes of Female and Male Students towards the Environment: Teachers and Parents Opinions

Nazlı GÖKÇE , Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, nazliu@anadolu.edu.tr

Serdar SARIYAR , Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı, Kütahya, serdardum@gmail.com

Gökçe, N. ve Sarıyar, S. (2019). Kız ve erkek öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarının farklılaşmasının nedenleri: öğretmen ve veli görüşleri. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 10(2), 131-145.*

Geliş tarihi: 07.11.2019

Kabul tarihi: 05.12.2019

Yayımlanma tarihi: 25.12.2019

Öz. Çevre eğitimi, çevrenin korunması için tutumların, değer yargılarının, bilgi ve becerilerinin geliştirilmesi, çevreci davranışlarının gösterilmesi ve bunların sonuçlarının görülmesi sürecidir. Tutumlar davranışları ortaya koymadan önceki niyetleri ifade etmekte, olumlu ya da olumsuz duygu derecesini göstermektedir. Bu nedenle çevreye yönelik tutumların belirlenmesi, birçok çalışmada araştırmaya değer bulunmuştur. Araştırmalarda, çevreye yönelik tutumların cinsiyete göre değiştiği ve kız öğrenciler lehine anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Ancak bunun nedenlerinin çok fazla araştırma konusu yapılmadığı görülmektedir. Bu araştırma, çevreye yönelik tutumların kız öğrenciler lehine farklılaşmasının nedenlerini derinlemesine betimlemeyi amaçlamaktadır. Araştırmada nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiş, veriler araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Kütahya Altıntaş ilçesindeki kız ve erkek çocuğu olan 5 veli ve 5 sosyal bilgiler öğretmeni ile görüşmeler yapılmıştır. Veriler içerik analizi yöntemi ile çözümlenmiştir. Güvenirlik çalışması araştırmacı dışında bir uzman ile birlikte gerçekleştirilmiş ve uzlaşma yüzdesi %96 olarak hesaplanmıştır. Araştırma sonunda, kız öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarının erkek öğrencilerden yüksek olma nedenlerinin; toplumsal cinsiyet rolleri, duygusal ve fizyolojik özellikler, gelenekler, aile, çevresel etkenler gibi farklılaştığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çevre Eğitimi, Tutum, Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet Rollerini.

Abstract. Environmental education is the process of improving the attitudes, value judgement, knowledge and skills to protect the environment, displaying ecologist manners and observation of the results. For this reason, the determination of the attitudes towards the environment is considered to worth researching in many studies. It is confirmed in the studies that attitudes towards the environment change according to gender and differ notably in female students' favor. However, it is obvious that the reasons for this have not been much considered as a research object. This study aims at depicting deeply the reasons why environmental attitudes differ on behalf of female students. In the study, a qualitative research approach was adopted and the data was collected through a semi-structured interview form developed by the researcher. 5 parents having female and male children and 5 Social Sciences teachers have been interviewed in Altıntaş district in Kütahya. The data is analyzed by content analysis method. The reliability study has been realized with an expert different from the researcher himself and the consensus percentage has been calculated as 85%. At the end of the research, it has been concluded that the reasons why the attitudes of the female students towards the environment are higher than the males vary as social gender roles, emotional and physical qualifications, traditions, family and environmental factors.

Keywords: Environmental Education, Attitudes, Gender, Social Gender Roles.

Extended Abstract

Introduction. Environmental education is the process of developing attitudes, value judgments, knowledge and skills for the protection of the environment, and observing positive environmental behaviors and their results (Erten, 2004). In the rapidly changing and deteriorating world, the importance of environmental education is increasing day by day and it is seen that the countries have become more and more emphasized in their education programs (Alım, 2006). The fact that environmental education is given to the child at an early age is valuable in that the child develops a positive attitude towards the environment later in life (Wilson, 1996). In environmental education, it is important to improve the attitude towards the environment in the students. Family, school and teacher form an integral part. Looking at the literature in our country, it is understood that there are many studies conducted to determine the environmental attitudes and the variables that differentiate it (Atasoy, 2005; Gökmen, 2008; Kalburan, 2009; Altınöz, 2010; Bozkurt, 2011; Özden, 2011; Eser, 2012; Mercan, 2013; Sayan, 2013; Gedik, 2015; Tungaç, 2015; Aydın, 2017; Uyanık, 2017; Araz, 2018; Değerli, 2018). In the studies, mostly the data were collected with the help of a scale and it was found that the environmental attitude differed significantly in favor of female students. However, these studies do not focus on why environmental attitudes differ in terms of gender. It is considered that this examination is important for education and will shed light on the studies to be done. In this context, the aim of the study is to explain the reasons why female students more positive attitude towards the environment have than male students based on the opinions of teachers and parents.

Method. The research was carried out in the qualitative research method, phenomenological pattern. The study group was determined by criterion sampling method. It consists of 5 parents and 5 social studies teachers who are male and female children in Altıntaş district of Kütahya. The data of the study was obtained by using semi-structured interview technique. Prior to the interviews, the participants were informed about the study and an appointment was made from the people who agreed to participate voluntarily. Written permission was obtained for both voluntary participation and voice recording during the interviews. The interviews were recorded on the voice recorder and necessary notes were taken. Each interview lasted approximately 15-25 minutes. The data obtained were transferred to the interview forms on which there are “descriptive index, descriptive data, interviewer interpretation” sections. The data, which were turned into written documents, were examined several times by the researchers and confirmation was obtained from the participants. The obtained documents were analyzed by content analysis and the concepts, relationships and themes that could explain the collected data were reached (Yıldırım ve Şimşek, 2013). In the analysis process, similarities and differences in the coding of two different researchers were checked and reliability was calculated as 96%. Then the codes were collected and the themes were reached. Internal consistency was taken into consideration when making thematic coding. Similar data under the emerging themes were brought together to create a meaningful whole. In the last stage, the findings were defined and the relationships between the findings were tried to be explained.

Results. Environmental attitudes of the female students higher than male students; causes; Family, environmental factors, gender roles, emotional, and physiological properties are discussed under the themes of. All social studies teachers and parents interviewed think that female students 'attitudes towards the environment are higher than male students', but they have different opinions about the reasons for this.

Some teachers and parents explained this for reasons such as family structure, roles in the family, education in the family, while others explained it with cultural characteristics, traditions, social environment and games. Those who think that the attitudes of female students towards the environment are higher than those of male students because of their gender roles have explained this as discriminatory behavior and expectations. Based on the findings from the interviews, it is understood that gender roles are important in differentiating attitudes towards the environment relative to gender. Willingly or unwillingly, individuals receive a family education within the framework of accepted dogmas of gender and may be subject to this situation in the social environment. The fact that families treat their children differently according to their gender and their expectations may have an effect on their children's attitudes towards the environment.

Another finding that emerges as the reason for the differentiation of attitudes towards the environment according to gender is related to emotional characteristics. Teachers and parents state that women are more sensitive, tender, gentle and orderly, whereas men generally do not show emotional behavior. They explain that the sense of dominance in men, the feeling of being liked in women is too much, and that the feelings of role models and inner worlds of men and women are different. Another finding of the study is that the physiological characteristics of women and men affect their attitudes towards the environment. It was determined that the structural differences of men and women, differences in adolescence, hormones and instincts were effective.

Discussion and Conclusion. At the end of the study, various reasons why female students have a more positive attitude towards the environment than men, based on teacher and parent views, were explained. All social studies teachers and parents who participated in the study stated that female students' attitudes towards the environment were higher than men's. Many studies have shown that gender influences environmental attitudes, that women are more interested in environmental issues than men, and that they have a more positive attitude towards the environment and support the results of the research. (Araz, 2018; Atasoy, 2005; Aktay ve Özden, 2007; Eser, 2012; Gedik, 2015; Gökçe, Kaya, Mercan, 2013; Paraskevopoulos, Korfiatis ve Pantis, 2003). However, the studies do not explain why attitudes towards the environment differ in favor of women. In this study, the reasons why female students have a more positive attitude toward the environment than males; family, environmental factors, gender roles, under different themes, such as emotional and physiological properties are described. Numerous studies reveal the effects of family and environment on children's attitudes and behaviors (Cüceloğlu, 2016; Gander ve Gardiner, 2010; Yavuzer, 2005).

The study found that environmental factors such as cultural characteristics, traditions, the games children play, and the social environment had an effect on students' environmental attitudes according to gender. Research reveals the effects of cultural characteristics and social environment on attitudes and shows that changes in socioeconomic and sociocultural structure change the nature of social relationships, attitudes and behaviors within the family (Rothbaum, Pott, Azu-ma, Miyake ve Weisz, 2000).

Female students have a more positive attitude toward the environment than males in the study among the reasons why gender roles has been found to have numerous effects on gender roles attitudes and behavior have been demonstrated in research (Demirbilek, 2007; Esmer, 2012; Hesselbart, 1981; Marshall, 1999; Oakley, 1972; Saygılıgil, 2015).

The study found that emotional traits were also effective on students' environmental attitudes by gender. Researchers explain that emotional-psychological characteristics are the main reasons for the differentiation of attitudes and behaviors according to gender (Beutel ve Marini, 1995; Davis ve arkadaşları, 2012; Ersoy, 2009; Gross ve John, 2003). Another conclusion reached in the study is that physiological characteristics such as puberty, structural differences and hormones

have an effect on students ' environmental attitudes according to gender. Biological determinist models supporting the findings from the study explain the emergence of gender-related attitudes and behaviors through hormonal effects (Ersoy, 2009; Gander ve Gardiner, 2010; Moir ve Jessel, 2002).

Giriş

İnsanlar, yaşamlarını devam ettirebilmek ve ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla çevreleriyle devamlı bir mücadele içerisinde girmişlerdir. Bu mücadelede çevreyi oluşturan öğeleri göz ardı ederek çevrenin bozulmasına ve bugün insanlığın geleceğini tehdit eden çevresel sorunların doğmasına neden olmuşlardır (Ehrlich, 2008; Gana ve Toba, 2015; Keleş ve Hamamcı, 1998; Ünlü, 1995). Çevre sorunlarındaki artışlar özellikle 1970'li yıllardan itibaren birbiri ardına çok sayıda uluslararası toplantının gerçekleştirilmesine (1972 Birleşmiş Milletler Stockholm Konferansı, 1977 Tiflis Konferansı, 1992 Rio Konferansı, 1997 Kyoto Protokolü vb.) neden olmuştur. Bu toplantıların sonunda ortak kararlar alınmış, belge ve programların (1975 Birleşmiş Milletler Çevre Programı UNEP ve Uluslararası Çevre Eğitimi Programı IEEP, 1977 Tiflis Bildirgesi, 1987 Brundtland Raporu, 1997 Kyoto Protokolü vb.) oluşturulmuştur. Yapılan çalışmalarla insanlığın bugünü ve yarını için problem oluşturan çevre sorunlarına kalıcı çözümler getirilmesine dikkat çekilmiş, erken yaşlarda başlayan ve yaşam boyu devam eden nitelikli bir çevre eğitimi önemi ortaya konmuştur.

Kavram olarak çevre, insanların ve diğer canlıların yaşamları boyunca ilişkilerini sürdürdükleri ve karşılıklı olarak etkileşim içinde buldukları fiziksel, biyolojik, sosyal, ekonomik ve kültürel ortamı ifade etmektedir (Çevre Kanunu, 1983). Sağlıklı bir çevrede yaşamak, Anayasanın 56. Maddesi ile her Türk vatandaşının anayasal hakkıdır. Bununla birlikte küresel düzeyde, tüm canlıların ve insanın varlığını sürdürebileceği, ekolojik açıdan dengeli koşullara sahip bir çevreyi sağlamak, korumak ve geliştirmek tüm insanlığın ortak sorumluluğudur. Bunu gerçekleştirmekte çevre eğitiminin önemi büyüktür. Çevre eğitimi, bireyleri çevre kalitesi ile ilgili sorunlar hakkında uygun kararlar verebilmeleri ve yerinde davranışlar gösterebilmeleri amacıyla geliştiren uygulamalar içermektedir (Hart, 2007). Bir başka deyişle çevre eğitimi, çevrenin korunması için tutumların, değer yargılarının, bilgi ve becerilerinin geliştirilmesi, olumlu çevresel davranışların ve bunların sonuçlarının görülmesi sürecidir (Erten, 2004). Çevre sorunlarının çözümü için çaba harcayan ve aktif katılım gösteren nesiller, ancak çevre konusunda bilgili, bilinçli, duyarlı ve olumlu tutuma sahip bireylerin yetiştirilmesiyle oluşturulabilir. Çevreye karşı olumsuz tutuma sahip bireylerin çevre sorunları karşısında duyarsız kalacağı ve hatta çevreye sorun yaratmaya devam edeceği şüphesizdir (Aslan, Sağır ve Cansaran, 2008).

Hızla değişen ve bozulan dünyada çevre eğitiminin önemi gün geçtikçe artmakta ve ülkelerin eğitim ve öğretim programlarında üzerinde daha fazla durulan bir konu haline geldiği görülmektedir (Alım, 2006). Çevre eğitiminin çocuğa erken yaşlarda ailesinde verilmeye başlaması, çocuğun yaşamının ilerleyen dönemlerinde çevreye karşı olumlu tutum geliştirmesi açısından değerli görülmektedir (Wilson,1996). Özellikle genç insanların bugünkü koşullardan dolayı ortaya çıkan çevresel problemlere çözüm bulmada gelecekte daha çok etkiye sahip olacakları düşünülmekte, bu nedenle de çevreye yönelik olumlu tutuma sahip olmaları önemli bulunmaktadır. Çok bilinip söylendiği gibi "doğa dedelerimizden kalan bir miras değil torunlarımıza (gençlere) bırakacağımız bir emanettir", emanete sahip çıkacak ve koruyacak olan ise gençlerdir. Dolayısıyla bilim insanları bugünün gençlerinin geleceğin çevresinden sorumlu olduğunu, bu nedenle okul çağındaki öğrenciler için etkili bir çevre eğitimi gerektiğini düşünmektedirler. Hatta bu eğitim çocuğun ailesi tarafından da desteklenmeli, disiplinler arası bir yaklaşımla okul öncesi dönemden başlayarak üniversiteye kadar uzanan örgün eğitim sisteminin tüm basamaklarında olmalı ve yaşam boyu devam etmelidir (Bozkurt, 2011; Doğan, 2007; Erten, 2004; Jang Hsu, 2004).

Çevre eğitimi açısından önemli olan programlardan biri de sosyal bilgiler dersi öğretim programıdır. Öğrencilerin yaşadığı çevreye ve topluma uyum sağlamaları, hak ve sorumluluklarını bilmeleri ve iyi bir yurttaş olarak yetişmelerinde sosyal bilgiler dersinin önemi büyüktür. Sosyal bilgiler dersi ile çocuğun çevresindeki doğayı, insanları, kuruluşları tanıması, bunların birbirleriyle olan ilişkilerine dikkat etmesi, kendi davranışlarını da bunları dikkate alarak düzenlemesi beklenmektedir (Koçyiğit, 2002). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı, ilkokul 4. Sınıftan itibaren ortaokul 5., 6. ve 7. sınıflarda uygulanmakta, öğrencilere çeşitli bilgi, beceri, tutum ve değerler kazandırarak çevre okuryazarı olmaları hedeflenmektedir. Bu konuda dersin öğretimini gerçekleştiren sosyal bilgiler öğretmenlerine önemli görevler düşmektedir. Derste yapılan etkinliklerde çevreyi göz ardı etmemesi, çocuklarda istenilen çevresel okuryazarlığın gelişimine rehberlik etmesi beklenmektedir. Çevre dostu öğretmenler çocuklara çevre ile ilgili bilgiler verilmesi, olumlu tutum ve beceriler kazandırılmasında oldukça etkili görülmekte (Doğan, 2007; Güler, 2009), özellikle bu konudaki uygulamalarının önemli olduğu düşünülmektedir.

Araştırmacılar, öğrencilerin çevreyle ilgili bilgilerini yükseltmenin onların çevreye yönelik tutumlarını olumlu yönde etkilediğini ifade etmektedirler. Öğrencilerin çevre eğitimine yönelik eğitimlere katılmalarının sorumlu çevresel davranışlarını arttırdığı, çevre sorunlarının farkına varmalarını sağladığını düşünenlere karşın bazıları da bunun aksine çevresel tutumun oluşmasında daha çok yaşanan deneyimlerin etkili olduğunu düşünmektedirler (Bradley, Waliczek ve Zajicek, 1999). Onlara göre çocuklar için kaliteli bir çevre eğitimi, gerçek yaşam deneyimleri sırasında kendilerini doğal dünya ile nasıl bir ilişki içinde gördükleriyle belirlenir. Doğadaki deneyimler öğrencilerin kendilerine güvenlerini geliştirmekte, aynı zamanda doğa ile empatik ilişkiler kurmalarını sağlamaktadır. Öğrencilerin edindikleri bu bilgi ve beceriler hem kendilerini algılayışları hem de doğal çevrenin korunması ve ona saygı duyulması için bir anahtar olmaktadır. Bu nedenle gerekli güvenlik önlemleri alındıktan sonra çocukların doğal dünyayı aracısız keşfetmeleri, kendi deneyimleri ile öğrenmeleri için özgür bırakılmaları gerektiği düşünülmektedir. Bu bağlamda sosyal bilgiler öğretmenlerinin çeşitli doğal alanlar, park, bahçe gibi okul dışı ortamlarda öğrenme fırsatlarını organize etmeleri öğrencilerin çevreye yönelik tutumlar kazanmaları ve çevre eğitimi açısından önemli görülmektedir (Erten, 2004; Güler, 2009; Jang Hsu, 2004; Tungaç, 2015).

Türkiye’de çevreye yönelik tutumların ve bunu farklılaştıran değişkenlerin belirlenmesine yönelik çok sayıda çalışma yapılmıştır (Araz, 2018; Atasoy, 2005; Altınöz, 2010; Aydın, 2017; Bozkurt, 2011; Değerli, 2018; Eser, 2012; Gedik, 2015; Gökmen, 2008; Kalburan, 2009; Mercan, 2013; Özden, 2011; Sayan, 2013; Tungaç, 2015; Uyanık, 2017;). Çalışmalarda çoğunlukla veriler bir ölçek yardımıyla toplanmış ve çevreye yönelik tutumun kız öğrenciler lehine anlamlı düzeyde farklılaştığı tespit edilmiştir. Ancak yapılan çalışmalarda çevreye yönelik tutumun cinsiyet açısından neden farklılaştığı üzerinde durulmamaktadır. Bunun incelenmesinin çevre eğitimi açısından önemli olduğu ve yapılacak çalışmalara ışık tutacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda araştırmada, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre çevreye yönelik daha olumlu tutuma sahip olmalarının nedenlerinin öğretmen ve veli görüşlerine dayalı olarak açıklanması amaçlanmıştır.

Yöntem

Araştırma nitel araştırma yönteminde, fenomenolojik desende gerçekleştirilmiştir. Bu desende kişilerin fenomenlere (olgulara) ilişkin algıları, bakış açıları ya da deneyimleri ayrıntılı ve derinlemesine açıklanmaya çalışılmakta, bunun için de özellikle görüşme tercih edilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu çalışmada çevreye yönelik tutumların kız ve erkek öğrencilere göre neden farklılaştığı öğretmen ve velilerin bakış açılarına, algılarına ve deneyimlerine göre ortaya çıkarılmaya

çalışılmış, öğretmen ve velilerin görüşlerine, yaşantılarından verdikleri örneklere dayalı olarak ayrıntılı ve derinlemesine açıklanmıştır.

Katılımcılar

Araştırmanın çalışma grubunun belirlenmesinde amaçlı örnekleme çeşitlerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu bağlamda araştırmanın çalışma grubunu, Kütahya Altıntaş ilçesinde bulunan sosyal bilgiler dersi öğretmenleri ile ortaokul düzeyinde hem kız hem de erkek çocuğu olan veliler oluşturmuştur. Araştırma toplamda 5 sosyal bilgiler dersi öğretmeni ve 5 öğrenci velisi ile gerçekleştirilmiştir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin mesleki kıdemleri 5 ile 24 yıl arasında değişmekte olup 2'si ilçe merkezinde diğerleri köy okullarında görev yapmaktadırlar. Görüşme yapılan velilerin 4'ü kadın biri ise erkek ve yaşları 35 ile 38 arasındadır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri, yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak elde edilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmeler sağlamış olduğu esnekliği nedeniyle, yazmaya ve doldurmaya dayalı testler ve anketlerdeki sınırlılığı ortadan kaldırması ve belirli bir konuda derinlemesine bilgi edinmeye yardımcı olması bakımından tercih edilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). İlk aşamada hazırlanan görüşme formunun amaca ne derece hizmet ettiği, anlaşılabilirliği ve uygulanabilirliğini kontrol etmek amacıyla alan uzmanlarının görüşlerine sunulmuş, uzmanların önerileri doğrultusunda düzeltmeler yapılmıştır. İkinci aşamada ise bir sosyal bilgiler öğretmeni ve bir öğrenci velisi ile pilot uygulama yapılmış, görüşmelerde herhangi bir sorun yaşanmadığı görülmüştür. Asıl görüşmeler için kişilerden randevu alınmış, çalışmanın amacı hakkında bilgi verilmiş, ses kaydı için izin alınmıştır. Öğretmen ve veliler ile gerektiğinde birden çok kez görüşme yapılmış, görüşmeler hem ses kayıt cihazına kaydedilmiş hem de gerekli notlar alınmıştır. Her bir görüşme süresi yaklaşık 15-25 dakika arasında değişmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırma sürecinde yarı yapılandırılmış görüşmeler ile elde edilen veriler, bilgisayar ortamında "betimsel indeks, betimsel veri, görüşmecî yorumu" bölümlerinin olduğu görüşme formlarına aktarılmış, elde edilen dokümanların analizinde içerik analizi yapılmıştır. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara, ilişkilere ve temalara ulaşmak olmuştur (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Yazılı doküman haline getirilen veriler araştırmacılar tarafından birkaç kez incelenmiştir. Daha sonra her bir soruya ait veriler iki farklı araştırmacı tarafından, verilerden çıkarılan kavramlara göre kodlanmıştır. İki farklı araştırmacı tarafından yapılan kodlama bir araya getirilerek benzerlik ve farklılıkları kontrol edilmiştir. Kontrolörler arası geçerlik ve güvenilirliğin hesaplanması için $[Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) \times 100]$ formülü (Miles ve Huberman, 1994) kullanılmış ve güvenilirlik %96 olarak hesaplanmıştır. Kodlamaların büyük oranda benzer olduğu tespit edilmiştir. Farklı kodlamalar ise yeniden incelenerek tekrar kodlanmıştır. Ardından yapılan kodlamalar toplanarak temalara ulaşılmıştır. Tematik kodlama yapılırken iç tutarlılığa dikkat edilmiştir. Ortaya çıkan temaların altında yer alan benzer veriler bir araya getirilerek anlamlı bir bütün oluşması sağlanmıştır. Son olarak ise bulgular tanımlanmış ve bulgular arasında ilişkiler açıklanmaya çalışılmıştır.

Bulgular

Kız öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarının erkek öğrencilerden yüksek olma nedenlerinin araştırıldığı çalışmada, sosyal bilgiler öğretmenleri ve velilerin görüşlerine dayalı olarak çeşitli bulgulara ulaşılmıştır. Tablo1’de kız öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarının erkek öğrencilerden yüksek olma nedenleri; aile, çevresel etkenler, toplumsal cinsiyet rolleri, duygusal ve fizyolojik özellikler temaları altında gruplandırılarak gösterilmiştir. Bulgular öğretmen ve velilerin görüşlerinden doğrudan alıntılar ile desteklenmiştir.

Tablo 1.

Kız ve Erkek Öğrencilerin Çevreye Yönelik Tutumlarının Farklılaşmasının Nedenlerine Yönelik Görüşler

Aile	Çevresel Etkenler	Toplumsal Cinsiyet Roller	Duygusal Özellikler	Fizyolojik Özellikler
✓ Aile yapısı	✓ Kültürel özellikler ve gelenekler	✓ Anne ya da babayı model alma	✓ Kızların duygusal, şefkatli olması	✓ Ergenlik
✓ Ailedeki roller	✓ Sosyal çevre	✓ Ayrımcı davranışlar	✓ Erkeklerin daha sert, dayanıklı mizaçta olması	✓ Yapısal farklılıklar
✓ Ailedeki eğitim	✓ Oyunlar	✓ Beklentiler	✓ Erkeklerdeki hâkimiyet duygusu,	✓ Hormonlar
			✓ İlgüdüler	
			✓ İlgü alanları	
			✓ Rol model almalar	
			✓ Beğenilme duygusu	

Görüşme yapılan tüm sosyal bilgiler öğretmenleri ve veliler, kız öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarının erkek öğrencilerden yüksek olduğunu düşünmektedir. Bunun nedenleri konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bazı öğretmen ve veliler bunu; aile yapısı, ailedeki roller, ailedeki eğitim gibi nedenlerle açıklarken bazıları kültürel özellikler, gelenekler, sosyal çevre ve oyunlar ile açıklamışlardır. Aile yapısı, nedeniyle cinsiyete göre kızlar lehine tutumların farklılaştığını düşünen öğretmenlerden Ö3 bunu ifade ederken toplumsal cinsiyet rollerine de dikkat çekmiştir. Ö3, “kız ve erkek öğrencilerimizin çevreye karşı tutumunu karşılaştırdığımızda kız öğrencilerin çevreye karşı daha duyarlı olduğunu görüyoruz...biz ataerkil bir aile yapısına sahibiz, erkek egemendir, o yüzden erkekler genelde ev işi yapmaz, temizlikle ilgilenmez...bu işlerle kadınlar ilgilenir” demiştir. Ailedeki roller ve eğitimin öğrencilerin tutumlarının farklılaşmasında etkili olduğunu düşünen Ö1 ise, “Hocam şimdi düşündüğümüzde kız çocuğu kültürümüzdeki aile geleneği olarak yetişirken genelde anneye yardım ederek yetişir, bildiklerini anneden öğrenir. Anneden önce ev işlerini, temizliği öğrenir. Tertip düzen anlayışı evde geliştiğinden kızlar çevre düzenine daha fazla önem verir. Erkekler ise temizlikten düzenden daha uzak büyür. Bunun erkeklerin çevre sorunlarına kız öğrenciler kadar duyarlı olmalarına engel teşkil ettiğini düşünüyorum. Daha duyarsızlar yani.” biçiminde görüşlerini açıklamıştır.

Kültürel özellikler, gelenekler ve oyunlar nedeniyle kız öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarının erkek öğrencilerden yüksek olduğunu düşünen öğretmenlerden Ö4, şunları söylemiştir: “kız çocuğu bizim kültürümüzde oyuncak bebeklerle büyür, bu durum kızlarda acıma, bağışlama, besleme duygusunu geliştirir yani. Bunun sonucu da canlılara, hayvanlara karşı daha insafli, daha samimi ve içten olmasını sağlar yani. Erkekler ise biraz kaba büyür. Bunun çevre sorunlarına kız öğrenciler kadar duyarlı olmalarına engel teşkil etmekte olduğunu düşünüyorum. Daha duyarsızlar yani. Savaşçı bir kültürden geldiğimizden çoğu erkek çocuğu oyuncak silah ya da oyuncak arabayla büyür, böylece hayvanlara, canlılara daha duyarsız olmalarına acıma duygularının azalmalarına neden olur. Şöyle demek istiyorum hani duygu yüklü değil mesela oyuncak silahla oyun oynarlarken

karşdakini vurduğunu yani öldürdüğü demeyelim de yendiğini düşünüyor. Bunun sonucunda erkek öğrenci çevreyi de yenmeye, yenerken de çevreye ne olduğunu pek umursamadan yaklaşabiliyor yani...”.

Sosyal çevre ve ilgi alanları nedeniyle kız öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarının erkek öğrencilerden yüksek olduğunu düşünen velilerden V3, bu görüşünü şöyle dile getirmiştir: *“bana göre yani kız çocukları çok fazla sosyal çevrede kendilerine rahat hareket edebilecekleri alan bulmadıkları için bu tür etkinliklerde daha rahat hareket ediyorlar ve güvenli hissediyorlar kendilerini, konsantre olabiliyorlar (yoğunlaşabiliyorlar). Çevrenin tertip düzeninde, çevrede daha rahat hareket ediyorlar, daha başarılı oluyorlar. Ama erkek çocukları dersiniz onlar kendilerine göre ilgi duydukları alanlarda daha çok rahat hissettikleri için bu tür çevreye yönelik etkinliklere gitmiyorlar. Kendi dünyalarında kendi arkadaş gruplarıyla yetiniyorlar. Çok fazla da diğer etkinlik ve gruplarla iletişime geçmeyi pek istemiyorlar. Gitmiyorlar da yani...”.* Aynı veli yine ilgi alanlarındaki farklılığı şu sözleri ile pekiştirmiştir: *“Erkek serbest olduğunu bildiği için çevresel etkinlikler onun pek ilgisini çekmiyor. Çevreyle de pek ilgilenmiyor. Daha çok arkadaşlarıyla gezmeyi tercih ediyor. Kız çocukları daha etkin, daha ilgili oluyorlar çevreyle iletişimde, çevre etkinliklerinde, katılmada orda yer almada...”.* Bulgular, çevreye yönelik tutumlarda cinsiyete göre kızlar lehine farklılık görülmesinde aile ve çevresel etkenlerin önemli olduğunu göstermektedir.

Toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle kız öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarının erkek öğrencilerden yüksek olduğunu düşünenler bunları; anne ya da babayı model alma, ayırıcı davranışlar ve beklentiler olarak açıklamışlardır. Kız öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarının erkek öğrencilerden yüksek olmasını öğretmenlerden Ö3, *“...özellikle aileler tarafından erkek çocuğuna daha fazla yüz veriliyor, şımartılıyor. Bundan dolayı erkekler bir çok konuda daha duyarsız kalabiliyor...evet çevreye de daha duyarsızlar. Babalarını rol model alabiliyorlar. Ya da erkek çocuğu duyarsız davranışlar gösterdiğinde bunu toplum ya da kendi ailesi onaylayabiliyor. Ailede kız ve erkek çocuklar arasında ayırım yapılıyor, aileler çevreyle ya da temizlik düzenle ilgilenmelerini kız çocuklarından bekliyorlar ...”* demiştir. Ö5 ise görüşlerini *“Erkek öğrenciler ailede ister istemez daha serbest daha şımarık yetiştirilmekte hatta şiddet argo küfür kavramları erkeklere serbest bırakılmakta hatta tavsiye bile edilebilmektedir. Kızlar daha göze batacağı daha çok dikkat çekeceği için davranışlarının sürekli kısıtlandığı bir gerçektir.”* sözleriyle açıklamıştır. Aynı konuda velilerden V3, *“Hocam bizler erkek çocuklarını devamlı cesaretlendirirken kız çocuklarını pek cesaretlendirmiyoruz. Örneğin ben arabamı erkek çocuğuma arkadaşları ile dolaşması için rahatlıkla verebilirken kız çocuğuma aynısını yapmıyorum. Kız çocuklarımızı her yere göndermiyoruz, başına bir şey gelir korkusuyla. Bunun sonucunda yukarıda bahsettiğim durum ortaya çıkıyor. Kız çocuğumun ortamını mecburen kısıtlıyorum. Ama çevresel etkinlikleri kız çocuğuma uygun görüyorum, yani ondan bekliyorum. O da orada kendini güvende hissediyor...”* biçiminde görüşlerini açıklarken V4 ise *“Erkeğe çok fazla müsamaha gösteriyoruz. Arkadaşlarının yanında eksik olmasın, başka çocuklara özenip kötü alışkanlıklar kazanmasın diye istediği birçok şey yapılıyor. Kız çocuğu nasıl olsa bizim yanımızda bir yere gitmiyor. Çünkü kız çocuğu dışarıda değil evde kalmalı. Çünkü kızlar sürekli dışarıda olamaz. Kıza daha rahat baskı yapıp üzerinde otorite kurabiliyoruz. Erkeğe küçük yaştan itibaren yaşından daha büyük işler yaptırılmaya çalışılıp bunlarla övünüyoruz. Ayrıca erkek çocuğa karşılaştırma yapılırken kız gibi davranma, kız gibi eğlenme gibi şeyler söyleyip kızların özelliklerini kötüymüş gibi erkeğin özgüvenini arttırıcı sözler söyleniyor. Ama kızlara onu yapma bunu yapma diyerek sürekli baskılıyorz yani...”* demiştir.

Görüşmelerden elde edilen bulgulara bakıldığında cinsiyete göre çevreye yönelik tutumların farklılaşmasında toplumsal cinsiyet konusunun ön planda olduğu anlaşılmaktadır. İsteyerek veya istemeyerek bireyler toplumsal cinsiyetin kabul gören dogmaları çerçevesinde aile eğitimi almakta ve sosyal çevresinde de yoğunlukla bu duruma maruz kalabilmektedir. Ailelerin çocuklarına

cinsiyetlerine göre farklı davranması, onlardan beklentileri çocuklarının çevreye yönelik tutumları üzerinde etkili olabilmektedir.

Araştırmada, cinsiyete göre çevreye yönelik tutumların farklılaşmasının nedeni olarak ortaya çıkan bir başka bulgu, duygusal özellikler ile ilgilidir. Öğretmenler ve veliler, kızların daha hassas, duyarlı, nazik, düzenli olduğunu, erkeklerin ise tam aksine genelde duygusal davranışlar göstermediklerini sert mizaçlı ve hırçın olduklarını belirtmektedirler. Erkeklerde hâkimiyet duygusunun, kızlarda beğenilme duygusunun fazla olduğunu, kız ve erkeklerin rol model alma duygularının, içgüdülerinin ve iç dünyalarının farklı olduğunu açıklamaktadırlar. Bu konuda öğretmenler ve veliler görüşlerini şöyle dile getirmişlerdir:

Ö3, *“Kız çocuklarına baktığımız vakit kız çocukları daha böyle duygusal özellikleri gelişmiştir. Kız çocuklarına baktığımızda hayvan sevgisi, doğa sevgisi, insan sevgisi daha fazla oluyor. Aynı zamanda kız öğrencilerin çevreye zarar vermesi daha az. Okul bahçesinde mesela dışarıdan bir sokak hayvanı sokak köpeği geldiği vakit kızlar ona daha sevecenle yaklaşıyorlar. Fakat erkek çocuklar zarar verebiliyorlar, kız öğrenciler bu sokak hayvanlarını daha çok seviyor”*.

Ö4, *“Kızlarda hep bir beğenilme duygusu var, daha güzel görünme, bunun için çevresine daha özenli davranma söz konusu. Kızların ve erkeklerin iç dünyaları çok farklı...Erkekler daha düz mantıktadırlar, iç dünyaları karışık değildir. Erkekler sonuca odaklanır, kızlar ise sürece, ayrıntılara...”*.

Ö5, *“Erkek çocuklar ailede babayı, kız çocuklar anneyi örnek alırlar. Bu durum doğal olarak çevreye olan duyarlılığı da etkilemektedir. Kız öğrenciler, daha nazik daha hassaslar. Ailede de daha baskıcı, temiz, titiz olması yönünde yönlendirilmektedir...İşte benim çocuğum da ana sınıfında, saat ikide dersi bittiğinde benim yanıma gelir. Benimle gezerken aaaa işte ! gelmiş gibi kız öğrencilerin çocuğun çevresini sarması ona yoğun ilgi göstermeleri, şefkat yüklü olmaları ama erkek öğrencilere bakın ! gelmiş, hadi gel, top oynayalım, hadi gel, koşalım gibi daha böyle duygusal motiflerden, duygusallıktan uzak davranmalarını örnek verebilirim. Erkekler kendi doğasına uygun önerilerde bulunurken kızların işte kucaklayıp sevmeleri, hadi bizim sınıfa götürelim seni, hadi gezelim gibi duygusal davranışlar sergiliyorlar yani. Ben böyle düşünüyorum...”*.

V1, *“Hocam şimdi benim kızım oğlumdan daha duygusal ve ince fikirlidir. Çünkü evde karınca gördükleri zaman oğlum öldürmek isterken kızım kıyamıyor ve onu öldürmenin günah ve yazık olduğunu söylüyor. Oğlum dışarıya karşı gövde gösterisi yapar. Güçlü bir erkek olduğunu göstermeye çalışıyor. Kızım ise evde olduğu gibi dışarıda da hassas davranır”*.

V2, *“...şöyle düşündüğüm zaman kızımın çevreye daha duyarlı olduğunu söyleyebilirim, annesini örnek alır. Düzen, tertip işleri bizim evde anne ve kızıdan sorulur...bakıyorum annesi nerdeyse kız da peşinde...”*.

V2, *“Çarşıda gezerken kızıma ve oğluma bardakta mısır almıştım. Oğlum bitirir bitirmez boş kabı yere attı. Fakat kızım hocam çöp kovası buluncaya kadar elinde tuttu. Bulunca da attı yani. İki çocuğuma da aynı eğitimi verdim. Kız çocuklarının çevreye daha hassas olduğunu ve bunun içgüdüsel olduğunu düşünüyorum”*.

V5, *“...şimdi kız çocukları şefkat yüklü, ince, narin oluyor doğaları itibarıyla ama erkek çocukları ise daha çok hırçınlar ve hâkimiyet bende diyen bir yapıları oluyor. Bence bu çevreye yaklaşımlarını, tutumlarını birinci derecede etkiliyor. Kız çocuğum bir ağacı hayranlıkla bakabilirken erkek çocuğum güçlü benim ben bu ağacı yenerim diye bakıyor...”*.

Bulgular, cinsiyete göre çevreye yönelik tutumların kızlar lehine farklılaşmasının nedenleri arasında duygusal özelliklerin olduğunu, kızların beğenilme duygularının, erkeklere göre daha duygusal bir yapıya sahip olmalarının, daha hassas ve duyarlı olmalarının, çevreye yönelik tutumlarını etkilediğini göstermektedir. Araştırmada elde edilen diğer bulgu ise kızların ve erkeklerin fizyolojik özelliklerinin çevreye yönelik tutumlarını etkilediği yönündedir. Bu konuda kız ve erkeklerin yapısal farklılıklarının, ergenlikteki farklılıkların, hormonların etkili olduğu belirlenmiştir. Öğretmenler ve veliler görüşlerini şöyle dile getirmişlerdir: Ö3, *“Sebepler arasında baktığımız zaman kız çocukların daha önce ergenliğe girmesi. Kız çocukları daha önce ergenliğe girdiğinden dolayı mesela bunların fiziksel olarak gelişmişlik düzeyi daha yüksek oluyor. Bence birinci sebebi bu...”*, Ö2, *“Hocam aileden kazandıkları temel becerilerin yanında ben kız öğrencilerin çevreye daha duyarlı olmasının sebebini yaradılış ve yapı itibari ile farklı olmalarına da bağlıyorum.”*, Ö4, *“En büyük faktör yine fizyoloji diye düşünüyorum yani. Yani gerçekten bu sosyal anlamda da böyle. Hormonların davranışları yönlendirdiğini düşünüyorum”*.

Araştırmada elde edilen bulgular, cinsiyete göre çevreye yönelik tutumların kızlar lehine farklılaşmasında toplumsal cinsiyet rolleri ve duygusal özelliklerin yanı sıra hormonlar ve yapısal farklılıklar gibi fizyolojik özelliklerin de etkili olduğunu göstermektedir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Araştırmanın sonunda, öğretmen ve veli görüşlerine dayalı olarak kız öğrencilerin erkeklere göre çevreye yönelik daha olumlu tutuma sahip olmalarının çeşitli nedenleri açıklanmıştır. Araştırmaya katılan tüm sosyal bilgiler öğretmenleri ve veliler, kız öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarının erkeklerden daha yüksek olduğunu ifade etmişlerdir. Alan yazına bakıldığında birçok çalışma cinsiyetin çevre yönelik tutumlar üzerinde etkili olduğunu, kızların erkeklere göre çevre sorunlarına daha çok ilgi gösterdiklerini ve daha olumlu tutuma sahip olduklarını ortaya koymaktadır (Araz, 2018; Atasoy, 2005; Aktay ve Özden, 2007; Eser, 2012; Gedik, 2015; Gökçe, Kaya ve Mercan, 2013; Paraskevopoulos, Korfiatis ve Pantis, 2003). Ancak çalışmalarda çevreye yönelik tutumların kızlar lehine neden farklılık gösterdiği açıklanmamaktadır. Bu araştırmada kız öğrencilerin erkeklere göre çevreye yönelik daha olumlu tutuma sahip olmalarının nedenleri; aile, çevresel etkenler, toplumsal cinsiyet rolleri, duygusal ve fizyolojik özellikler gibi farklı temalar altında açıklanmıştır. Çok sayıda araştırmada ailenin ve çevrenin çocukların tutum ve davranışları üzerindeki etkileri ortaya konmaktadır. Çocukların olumlu tutuma sahip güler yüzlü sağlıklı bireyler olarak yetişmelerinde; demokratik tutuma sahip çocuklarını seven, onlara değer veren, çocuk eğitiminde iyi yetişmiş ailelerin önemi büyüktür (Cüceloğlu, 2016; Yavuzer, 2005). Gander ve Gardiner’e göre de çocuğun toplumsal olarak yararlı ve kişisel olarak doyurucu davranışlarını sınırlayacak ya da genişletecek olan ailedir. Aile yapısı, ailedeki roller ve ailenin eğitimi alt başlıklarında toplanan aile temasının öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarında etkili olduğu düşünülmektedir.

Araştırmada, cinsiyete göre öğrencilerin çevresel tutumları üzerinde kültürel özellikler, gelenekler, çocukların oynadıkları oyunlar ve sosyal çevre olarak ele alınan çevresel etkenlerin etkili olduğu tespit edilmiştir. Bir konuda olumlu tutuma sahip olan bir bireyin olumlu davranışlar sergileme eğiliminde olduğu; buna karşın olumsuz tutuma sahip bireyin ise ya tepkisiz kaldığı ya da zarar verme davranışları sergileme eğiliminde olduğu düşünülmektedir (Aydın, 2002a). Bununla birlikte bireyin sosyalleşmeye başlamasıyla davranışlarının da bulunduğu çevreye, sosyalleştiği insanlara göre farklılık gösterdiği açıklanmaktadır (Aydın, 2002b). Araştırmalar kültürel özellikler ve sosyal çevrenin tutumlar üzerindeki etkilerini ortaya koymakta, örneğin farklı kültürlerdeki anne babaların çocuk yetiştirme tutumlarının da farklılaştığını göstermektedir (Şanlı ve Öztürk, 2015). Bazı araştırmacılara göre kültür; çocuk yetiştirme değerlerini, geleneklerini ve davranışlarını temsil etmektedir. Her kültür kendi kimliğini yansıtan aile yapılarıyla yaşamaktadır. Bu nedenle bunlar gömülü oldukları bağlam dikkate

alınmadan anlaşılabilir. Her kurum gibi toplumun bir parçası olan aile de sosyoekonomik ve sosyokültürel yapıdaki değişimlerden etkilenmekte, dolayısıyla aile içindeki sosyal ilişkilerin niteliği, tutum ve davranışlar da buna bağlı olarak değişmektedir (Rothbaum, Pott, Azu-ma, Miyake ve Weisz, 2000).

Araştırmada kız öğrencilerin erkeklere göre çevreye yönelik daha olumlu tutuma sahip olmalarının nedenleri arasında toplumsal cinsiyet rollerinin olduğu tespit edilmiştir. Oakley (1972), toplumsal cinsiyetin biyolojik cinsiyetin ötesinde bir kültür ögesi olduğunu ve sosyal sınıflamayı erillik/dişilik üzerinden açıkladığını belirtmektedir. Marshall (1999), Demirbilek (2007), Esmer (2012), Saygılıgil (2015) gibi çok sayıda araştırmacıya göre kızlar ve erkekler, cinsiyet itibarıyla biyolojik bir varlık iken toplumsal alana girdiklerinde, bu yapılarına ek olarak toplumsal rol ve değerler elbisesini giymek zorunda kalmaktadırlar. Özmete, Zubaroglu ve Yanardağ (2016) yaptıkları araştırmada evlenen ve çocuk sahibi olan erkeklerin hem aile içinde hem de toplumda güç ve otorite elde etmek ve kontrolü sağlamak için eşitlikçi toplumsal cinsiyet rolleri algısından uzaklaştıklarını ve gelenekselleştiklerini açıklamaktadırlar. Hesselbart (1981), çalışmasında cinsiyet rollerinin “doğuştan” mı var olduğunu yoksa sonradan “yetiştirme” sürecinde mi kazanıldığını tartışmaktadır. Çalışmasında kadınların toplumda işbirliğine açık, duyarlı yapısı ile çocuk yetiştirmeye dayalı rolü öne çıkarken; erkeğin genelde baskın, girişken, daha agresif ve güçlükler ile başa çıkabilen bir model oluşturmasının nedenini sorgulamakta, bunda kadının “üreme rolünün” yani “doğuştan” gelen özelliklerin etkili olduğunu ifade etmektedir. Esmer’e (2012) göre toplumumuzdaki cinsiyet algısı, erkeklerin daha güçlü, doğal, akıllı, saldırgan ve yaramaz; kızların ise daha duygusal, uslu ve hanım hanımcık olduğu yönündedir. Yine ona göre toplumumuzda erkeklerin ağırlamadığı, çoğunlukla evin dışındaki alanlarda sorumluluk aldığı, kızların ise günün bazı zamanlarında sokağa çıkmasının uygun olmadığı, yerinin ve sorumluluk alanının evi olduğu düşünülmektedir. Araştırmacılara göre toplum, bireyi ait olduğu sosyal yapıya ve kültüre göre şekillendirmektedir. Cinsiyet rollerine toplumsal bakış açısı özellikle geleneksel toplumlarda pek çok yönü ile kızların aleyhine cinsiyet eşitsizliğini beslemekte, evde erkeğin söz sahibi olmasına, çocuk bakımı, ev işleri, yaşlı ve hasta bakımı gibi birçok rolün kıza yüklenmesine; erkeğin iş yaşamına ve sosyal alanlara dâhil olmasına neden olmaktadır (Marshall, 1999; Demirbilek, 2007). Esmer’in (2012), Inglehart ve Norris’in Cinsiyet Eşitliği Ölçeğini kullanarak yaptıkları bir çalışmaya göre Türkiye’nin 60 ülke arasında 48. sırada yer aldığını ve buna göre Türkiye’de geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini destekleyen bir bakışın olduğunu ortaya koymaktadır. Ersoy (2009) da cinsiyet değerlerinin, denetleyici, sınırlandırıcı ve rehberlik edici işlevleri bulunduğunu ileri sürmektedir. Kızlar toplumda çoğunlukla baskı altına alınan erkekler ise daha çok özgürlüğü elde edilen tarafta yer almaktadırlar. Kız çocuklarında toplum tarafından biçilen kısıtlayıcı rolün etkisi bulunmaktadır. Bu nedenle kızlar potansiyel güçlerini kendilerini daha rahat hissettikleri çevreye yöneltmektedirler. Tüm bunlar bu araştırmadan elde edilen bulguları destekleyerek toplumsal cinsiyet rollerinin davranış ve tutumlar üzerindeki etkilerini göstermektedir.

Araştırmada, cinsiyete göre öğrencilerin çevresel tutumları üzerinde duygusal özelliklerinin etkili olduğu tespit edilmiştir. Kız ve erkeklerin duygusal yapılarının, içgüdülerinin ve iç dünyalarının farklı olmasının; kızların duygusal, şefkatli, erkeklerin ise daha sert, dayanıklı mizaçta olmalarının; erkeklerin hâkimiyet, kızların beğenilme duygularının çevreye yönelik tutumlar üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir. Araştırmada erkeklerin sert mizaçlı ve hırçın, kızların ise hassas ve duyarlı olmalarının çevreye yönelik tutumları üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Alan yazında araştırma bulgularını destekleyen çok sayıda çalışma görülmektedir. Ersoy’a (2009) göre cinsiyete göre tutum ve davranışların farklılaşmasının sebeplerinin başında duygusal-psikolojik özellikler gelmektedir. Beutel ve Marini (1995), kızlarda kibarlık, acıma, adanmak ve sorumluluğun daha fazla geliştiğini; erkeklerin ise daha maceracı bir yapıya sahip olduklarını ifade etmektedirler. Onlara göre kız ve erkeklerin ilgi alanları da değişmektedir. Örneğin erkekler çiçekçi olmaktan çok şoför olmayı veya dansa gitmekten çok futbol maçına gitmeyi isterken kızlar ev işleri veya sanatla ilgilenmektedirler. Ünal (1991), erkeklerin yarışmacı, atılgan, konuşma ve duygularında sert yapılı

olduklarını; kızların ise daha heyecanlı, estetik bakımdan duyarlı ve ahlaki normlar üzerinde daha hassas olduklarını tespit etmiştir. Araştırmacılar, kızların erkeklere göre duygusal uyarılara daha fazla tepki verdiklerini; keyif alma, aşk, şefkat gibi olumlu ya da üzüntü, korku, öfke, stres, mahcup olma, utanma ve suçluluk gibi olumsuz duyguları daha yoğun ve daha sık deneyimlediklerini saptamışlardır (Davis ve arkadaşları, 2012; Gross ve John, 2003; Kring, Smith, Neale 1994). Çok sayıda araştırmacı kız ve erkeklerin hem biyolojik farklılıklarından hem de farklı sosyalleşme süreçleri nedeniyle duygu ifadelerinin farklılaştığını; duygu ifadesinde kültür ve cinsiyetin önemli bir etkisinin olduğunu; kızların duygularını daha çok ifade ettiklerini ortaya koymaktadırlar (Deng ve Zheng, 2004; Haga, Kraft ve Corby, 2009; Kring ve Gordon, 1998; Tunay Akan ve Barışkın; 2017).

Araştırmada ulaşılan bir başka sonuç da cinsiyete göre öğrencilerin çevresel tutumları üzerinde; ergenlik, yapısal farklılıklar ve hormonlar gibi fizyolojik özelliklerin etkili olduğu yönündedir. Araştırmadan elde edilen bulguları destekleyen biyolojik determinist modeller, cinsiyetle alakalı tutum ve davranışların ortaya çıkmasını hormonal etkilerle açıklamaktadırlar. Bu konuda hormonal faktörlerin cinsiyet kimliğinin şekillenmesinde, tutum ve davranışlar üzerinde önemli olduğunu söylemektedirler. Beyin temelli doğuştan gelen farklılıkların, kızların ve erkeklerin olguları farklı algılayıp, sıralayıp, değerlendirmelerini ve farklı tepki vermelerini hormonlara ve bağlamaktadırlar (Ersoy, 2009; Gander ve Gardiner, 2010; Moir ve Jessel, 2002).

Araştırmadan elde edilen sonuçlara dayalı olarak çeşitli önerilerde bulunulabilir:

- Cinsiyete göre çevresel tutumların altında yatan nedenlerin ortaya çıkarılması, öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarının geliştirilmesi çalışmalarına yol gösterici olabilir. Öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarının kız ve erkek olarak eşitlikçi yönde geliştirilmesi için önlemler alınabilir.
- Nitel yöntemlerde yapılacak yeni araştırmalar ile cinsiyete göre çevreye yönelik tutumların farklılaşma nedenleri derinlemesine ve ayrıntılı araştırılabilir, bu konuda kuramsal çalışmalar yapılabilir.
- Toplumsal cinsiyet rollerinin çevreye yönelik tutumlar üzerindeki etkisini ortaya koymaya yönelik nicel yöntemde yeni araştırmalar yapılabilir. Öğrencilerin çevreye yönelik tutumları ile toplumsal cinsiyet rolleri arasındaki ilişkiler araştırılabilir.
- Öğrencilerin çevreye yönelik tutumları ile duygu ifadeleri arasındaki ilişkiler araştırılabilir.
- Öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarını cinsiyete göre eşitlikçi modelde geliştirmeye yönelik etkinlik ve uygulamalar planlanabilir.
- Sosyal bilgiler dersi kapsamında çevreye yönelik tutumların cinsiyete göre eşitlikçi modelde geliştirilmesi için aileler ile ortak çalışmalar yürütülebilir.

Kaynakça

- Alım, M. (2006). Avrupa birliği üyelik sürecinde Türkiye’de çevre ve ilköğretimde çevre eğitimi, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14(2), 599-616.
- Altınöz, N. (2010). *Fen bilgisi öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeyleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Araz, T. (2018). *Ortaokul öğrencilerinin çevreye yönelik tutumları üzerine bir araştırma: Nevşehir örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü. Nevşehir.
- Aslan, O. Sağır, U. Ş. ve Cansaran, A. (2008). Çevre tutum ölçeği uyarlaması ve ilköğretim öğrencilerinin çevre tutumlarının belirlenmesi. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25, 283-295.
- Atasoy, E. (2005). *Çevre içi eğitim: ilköğretim öğrencilerinin çevresel tutum ve çevre bilgisi üzerine bir çalışma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Bursa.
- Aydın, O. (2002a). Davranış üzerine sosyal etkiler. E. Özkalp (Ed.). *Davranış bilimlerine giriş* (s. 261-278) içinde. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Aydın, O. (2002b). Tutumlar. E. Özkalp (Ed.). *Davranış bilimlerine giriş* (s. 279-295) içinde. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Aydın, R (2017). *Sınıf öğretmeni adaylarının ekolojik ayak izi farkındalık düzeyleri ve çevresel tutumları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Kütahya.
- Beutel, A. ve Marini, M. (1995). Gender and Values, *American Sociological Review*, 60(3), 436-448. Erişim adresi: <http://www.jstor.org/stable/2096423>
- Bozkurt, M. (2011). *Fen bilgisi öğretmen adaylarının çevre kavramları ile ilgili algılamalarının değerlendirilmesi ve bu algılamaların çevreye yönelik tutumları ile tutarlılığının incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Adana.
- Bradley, J. C., Waliczek, T. M. ve Zajicek, J. M. (1999). Relationship between environmental knowledge and environmental attitude of high school students. *Journal of Environmental Education*, 30, 17-21. Doi: 10.1080/00958969909601873
- Cüceloğlu, D. (2016). *Geliştiren anne-baba*. Ankara: Remzi Kitabevi.
- Çevre Kanunu. Kanun Numarası: 2872. Resmi Gazetede Yayımlanma Tarihi: 11.08.1983, Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2872.pdf>
- Davis E., Greenberger E., Charles S., Chen C., Zhao L. ve Dong Q. (2012). Emotion experience and regulation in China and the United States: How do culture and gender shape emotion responding? *International Journal of Psychology*, 47(3), 230-239. Doi: 10.1080/00207594.2011.626043.
- Değerli, M.A. (2018). *Üniversite öğrencilerinin çevresel risk algısı ve çevresel tutumlarının belirlenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Medipol Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Demirbilek, S. (2007). Cinsiyet ayrımcılığının sosyolojik açıdan incelenmesi. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 44(511), 12-27.
- Deng L.F. ve Zheng R.C. (2004) Affect variables and mental health in college students. *Chinese Mental Health of Journal*, 18, 58-60.
- Doğan, M. (2007). Orta öğretimde çevre eğitimi içinde: “çevre eğitimi”. *Türkiye Çevre Vakfı Yayını*, No: 178, 59-68.
- Ehrlich, Paul R. (2008). Key issues for attention from ecological economists, *Environment and Development Economics*, 13(1), 1-20. Erişim adresi: <http://www.jstor.org/stable/44378980>
- Ersoy, E. (2009). Cinsiyet kültürü içerisinde kadın ve erkek kimliği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), 209-230.
- Erten, S. (2004). Çevre eğitimi ve çevre bilinci nedir, çevre eğitimi nasıl olmalıdır? *Çevre ve İnsan Dergisi*, Çevre ve Orman Bakanlığı Yayın Organı, Sayı 65/66, 2006/25, Ankara.

- Eser, A (2012). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin insani değerler düzeyleri ile çevresel tutumları arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Esmer, Y. (2012). Türkiye değerler atlası. Erişim adresi: https://www.academia.edu/9620697/T%C3%BCrkiye_De%C4%9Ferler_Atlas%C4%B1_2012-
- Gana, A. J. ve Toba, A. P. (2015). Environmental pollution and sustainability. *Journal of Research in Environmental Science and Toxicology*, 4(1), 1-9. Erişim adresi: <https://www.interesjournals.org/articles/environmental-pollution-and-sustainability.pdf>.
- Gander, M.J. ve Gardiner, H.W. (2010). *Çocuk ve ergen gelişimi*. (Çeviren: A, Dönmez, N, Çelen ve B, Onur). Ankara: İmge Kitabevi.
- Gedik, K (2015). *Meslek lisesi öğrencilerinin çevresel tutumlarının incelenmesi (Kartal ilçesi örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Gökçe, N., Kaya, E., Aktay, S. ve Özden, M. (2007). İlköğretim öğrencilerinin çevreye yönelik tutumları. *İlköğretim Online*, 6(3), 452-468.
- Gökmen, S. İ. (2008). *Probleme dayalı öğrenme modelinin, yerel ve genel çevresel problemler aracılığı ile öğrencilerin çevresel tutumuna etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Gross J.J. ve John O.P. (2003) Individual differences in two emotion regulation processes: Implications for affect, relationships, and well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85(2), 348–62. Doi: 10.1037/0022-3514.85.2.348.
- Güler, T. (2009). Ekoloji temelli bir çevre eğitiminin öğretmenlerin çevre eğitimine karşı görüşlerine etkileri. *Eğitim ve Bilim*, 34(151), 39-51.
- Haga S., Kraft P. ve Corby E. (2009) Emotion regulation: antecedents and well-being outcomes of cognitive reappraisal and expressive suppression in cross-cultural samples. *Journal of Happiness Studies: An Interdisciplinary Forum on Subjective Well-Being*, 10(3), 271-291. Doi: 10.1007/s10902-007-9080-3.
- Hart, P. (2007). Environmental education. In Sandra Abell and Norman Lederman (Ed.), *Handbook of Research on Science Education* (s.689-729) içinde. New Jersey, USA: Lawrence Erlbaum.
- Hesselbart, S. (1981). An evaluation of sex role theories: The clash between idealism and reality. K. B. Monroe and A. Abor (Ed.), *NA-Advances in Consumer Research* (s. 570-575) içinde. MI: Association for Consumer Research.
- Jang Hsu, S. (2004). The effects of an environmental education program on responsible environmental behavior and associated environmental literacy variables in taiwanese college students. *The Journal of Environmental Education*, 35(2), 37-48. Doi: 10.3200/JOEE.35.2.37-48.
- Kalburan, F.N.C. (2009). *Çocuklar için çevresel tutum ölçeği ile yeni ekolojik paradigma ölçeği'nin geçerlik güvenirlik çalışması ve çevre eğitim programının etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Keleş, R. ve Hamamcı, C. (1998). *Çevrebilim*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kring A.M., Smith D.A. ve Neale J.M. (1994) Individual differences in dispositional expressiveness: development and validation of the emotional expressivity scale. *Journal of Personality and Social Psychology* 66(5), 934-949. Doi: 10.1037//0022-3514.66.5.934.
- Kring A.M. ve Gordon A.H. (1998) Sex differences in emotion: Expression, experience and physiology. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 686-703. Doi: 10.1037/0022-3514.74.3.686.
- Koçyiğit, Ş. (2002). *İlköğretim ikinci kademe sosyal bilgiler dersinin hedeflerine ulaşma derecesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Niğde.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*, (Çev.: Osman Akinhay ve Derya Kömürçü), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Mercan, E. (2013). *İlköğretim ve ortaöğretim öğrencilerinin çevreye karşı tutumlarının değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded source book*. Thousand Oaks, CA: SAGE.
- Moir, A. ve Jessel, D. (2002). *Beyin ve cinsiyet*, (Çev.: Tarık Demirkan). İstanbul: Pencere Yayınları.
- Oakley, A. (1972). *Sex, Gender, Society*. London: Temple Smith.
- Özden, D.Ö. (2011). *İlköğretim okullarında çevresel vatandaşlık eğitimi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Özmete, E., Zubaroğlu, M. ve Yanardağ, M. Z. (2016). Erkeklerin bakış açısıyla toplumsal cinsiyet rolleri: kadın ve erkek olmanın değeri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 20(1), 91-107.

- Paraskevopoulos, S., Korfiatis, K. J. ve Pantis, J. D. (2003). Social exclusion as constraint for the development of environmentally friendly attitudes. *Society and Natural Resources*, 16, 759-774. Doi: 10.1080/08941920309165
- Rothbaum, F., Pott, M., Azuma, H., Miyake, K. ve Weisz, J. (2000). The development of close relationships in Japan and the United States: Path of symbiotic harmony and generative tension. *Child Development*, 71(5), 1121-1142. Erişim adresi: <https://scholar.harvard.edu/files/jweisz/files/2000b.pdf>
- Sayan, B. (2013). *Hemřirelik öğrencilerinin çevresel risk algısı ve çevresel tutumlarının belirlenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Saygılıgil, F. (2015). *Toplumsal cinsiyet tartışmaları*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Şanlı, D. ve Öztürk, C. (2015). Anne babaların çocuk yetiştirme tutumları ve tutumlar üzerine kültürün etkisi. *DEUHFED*, 8(4), 240-246.
- Tunay Akan, ř. ve Barışkın, E. (2017). Kültür ve cinsiyet bağlamında berkeley duygu ifadesi ölçeğinin geçerlilik ve güvenilirlik ölçütleri, *Türk Psikiyatri Dergisi*, 28(1),43-50.
- Tungaç, A.S. (2015). *Fen bilgisi öğretmenlerinin okul dışı (Doğa deneyimine bağlı) çevre eğitime yönelik özyeterlik algıları, çevresel tutumları ve çevre bilgilerinin incelenmesi: Mersin ili örneği*.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Mersin.
- Uyanık, N. (2017). *Uygulamalı çevre etkinliklerinin ortaokul öğrencilerinin çevresel tutum, çevresel davranış ve çevre sorunlarına ilişkin görüşlerine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Sakarya.
- Ünal, C. (1991). Cinsiyete bağlı psikolojik farklar ve türk çocukları üzerinde bir karşılaştırma, aile yazıları, *Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu*, 40-48, Ankara.
- Ünlü, H. (1995). *Yerel yönetim ve çevre*. İstanbul: IULA Çevre Kitapları Serisi.
- Wilson, R. A. (1996). Starting early: environmental education during the early childhood years. columbus, *clearinghouse for science, mathematics and environmental education*, Erişim adresi: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED402147.pdf>
- Yavuzer, H. (2005). *Çocuk psikolojisi*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Yıldırım, A. ve şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.